

Drie-argumentstructuurconstructies met een voorzetselobject

Willy Vandeweghe, lid van de KANTL; UGent; HoGent
Timothy Colleman, UGent

Correspondentie
Willy Vandeweghe
KANTL
Koningstraat 18,
9000 Gent
Timothy Colleman
Universiteit Gent
Vakgroep
Taalkunde
Blandijnberg 2,
9000 Gent
Email
willy.vandeweghe@
kantl.be
timothy.colleman@
UGent.be

Samenvatting

Wanneer Nederlandse werkwoorden met twee objecten verbonden worden, kunnen die nominaal of prepositioneel zijn. Ook alle denkbare onderlinge combinaties komen voor: NP NP, NP PP, PP NP, PP PP. Hoe de combinatie er ook uitziet, de objecten in kwestie zullen zowel semantisch als hiërarchisch van elkaar verschillen. In deze bijdrage staan constructies onder de aandacht waarvan minstens één van de objecten prepositioneel is, in een poging te achterhalen of woordvolgordefenomenen iets onthullen over de hiërarchische relatie tussen beide objecten. Daarop aansluitend worden enkele verkennende observaties gedaan betreffende de distributie van drieplaatsige predicaten over constructies die een homogene of gemengde objectencombinatie laten zien.

Abstract

In Dutch constructions with two objects, each of these can be either nominal or prepositional, resulting in various two-object combination patterns: NP NP, NP PP, PP NP, PP PP. However, for two objects to occur in one and the same construction, they have to be semantically and hierarchically distinct. This paper focuses on two-object constructions where at least one of the objects is prepositional. We investigate whether facts of word order reveal anything about the hierarchical relation between the objects of such constructions. In addition, there is a brief exploration of the distribution of three-place predicates over homogeneous and/or mixed two-object constructions.

1. INLEIDING

Deze bijdrage behandelt constructies met twee objecten waarvan minstens één prepositioneel is. Van de homogene constructie met twee prepositionele objecten wordt nagegaan welk type predicaten het constructietype bezetten, en in welke mate woordvolgordefenomenen iets onthullen over de hiërarchische relatie tussen beide objecten. Dezelfde vraag wordt gesteld voor het

gemengde type van transitieve werkwoorden met voorzetselobject. Voor een selectie van 11 frequente werkwoorden blijkt uit corpusmateriaal dat in de bijhorende constructies een tweedeling gemaakt kan worden tussen een deelgroep waarvoor een strikte volgorde geldt, en een andere waarbij de volgorde meer variatie vertoont. Daaraan zullen we enkele voorzichtige conclusies verbinden betreffende de vraag naar de onderlinge hiërarchie.¹ Afsluitend doen we enkele observaties betreffende de distributie van de theoretisch mogelijke constructietypes over predicaten.

2. DE DUBBEL-VZO-CONSTRUCTIE

2.1. HIËRARCHISCHE ONDSCHIEDING BINNEN DE VOORZETSELOBJECTEN

2.1.1. Twee-PP-zinnen met VzO1 en VzO2

Het voorzetselobject (VzO) is in de klassieke opvatting een functionele categorie die enigszins vergelijkbaar is met het direct object (DO): het benoemt een participant die een nauwe band met het (werkwoordelijk) predicaat onderhoudt. Anders dan het DO is het VzO met dat predicaat verbonden door een vast voorzetsel. ‘Vast’ betekent hier ook: losgezongen van zijn eigenlijke betekenis, en in grote mate gegrammaticaliseerd, en dus ‘niet-autonoom’ (De Schutter & Van Hauwermeiren, 1983). In de meest strikte opvatting, zoals vertegenwoordigd door Paardekooper (z.j. [1986]), is het VzO beperkt tot constructies met die predicaten die aankondiging toestaan van dat object in bijzinsvorm (in wat volgt: het Paardekooper- of P-criterium):

- (1) a Hij stond verbaasd over haar vasthoudendheid.
- b Hij stond **erover** verbaasd *dat ze zo vasthoudend was*.

Het is wellicht die strikte opvatting die mee ten grondslag ligt aan de orthodoxie van één VzO per zin, zoals verwoord in de ANS (‘In een enkelvoudige zin komt altijd maar één voorzetselobject voor’, Haeseryn *et al.*, 1997, p. 1170), en recent nog eens herhaald in het *state-of-the-art* overzicht van Broekhuis (2004). Naar onze overtuiging is deze opvatting te restrictief, en bakent het P-criterium enkel een subklasse van de voorzetselvoorwerpen af (Vandeweghe & Devos, 2003; Coleman & Delorge, 2010; Vandeweghe, 2011).

¹ Met dank aan de referees van dit tijdschrift. Hun opmerkingen leidden op verschillende plaatsen tot nuttige preciseringen en nuanceringen.

Vooraf moet duidelijk zijn wanneer van een object gesproken kan worden. Minstens moet het gaan om een niet-subject medespeler of participant die ‘niet weg te denken valt’ uit het scenario dat door het predicaat beschreven wordt (cf. Klooster, 2001, p. 124), en in het geval van een voorzetselobject moet het inleidende voorzetsel geselecteerd (of gesubcategoriseerd) zijn door het predicaat. Zo zijn er wel degelijk zinnen te bedenken met twee voorzetselobjecten:

- (2) a Lena spreekt **met** Herman **over** hun huwelijk.
b Ik ben het **met** de verkoper eens **over** de prijs.

Het *over*-object X noemt de inhoud van de actie (in a: ‘X vormt de inhoud van hun gesprek’), en daarom spreken we van een *inhoudsobject*: het beantwoordt aan de strikte definitie van het traditionele voorzetselobject, blijkens de toepasbaarheid van het P-criterium in (3).

- (3) a Lena spreekt er **met** Herman **over** te gaan trouwen.
b Ik ben het **er** met de verkoper **over** eens dat die prijs betaald moet worden.

De betrokkenheidsrelatie tussen predicaat en inhoudsobject is niet fundamenteel verschillend van die tussen werkwoord en direct object, wat indirect kan blijken uit parafrasemogelijkheden met een semantisch nauw verwant monotransitief werkwoord (*praten, spreken over/ van iets* is verwant met *iets bespreken*, enz.; zo is ook *bang zijn voor iets/iemand* verwant met *iets/iemand vrezen*). De *met*-PP noemt een tegenspeler van het subject, in cognitief opzicht de rol vervullend van een co-agens (Broekhuis, 2004, p. 127): we noemen die het *partnerobject*. De ‘partner’-relatie heeft te maken met de inherente wederzijdsheid in de betekenis van dergelijke predicaten (zie ook monotransitiva als *trouwen met, vechten met/ tegen, worstelen met*, enz.). Vgl. *Marie is gisteren met Peter getrouwd* met *Marie en Peter zijn gisteren (met elkaar) getrouwd*. Schermer-Vermeer (2006) stelt dat de *met*-PP ‘inherent’ is, omdat *trouwen* een noodzakelijk “reciprook” werkwoord is; ‘er is meer dan één entiteit in de activiteit verwickeld, die alleen kan plaatsvinden als de (beide) entiteiten er op dezelfde wijze aan deelnemen’ (2006, p. 158). Tussen de *met*-PP en het subject bestaat een rolverwantschap die zich manifesteert in de mogelijkheid tot parafrase met een nevenschikt meervoudig subject:²

- (4) De verkoper en ik zijn het (met elkaar) eens over de prijs.

² Merken we nog op dat behalve de voorzetsels *met* en *tegen* in dergelijke ‘partner’-PP’s ook wel eens *op of aan* voorkomen, zoals bij de divalente werkwoorden (*ge*)lijken *op of grenzen aan*. Vgl. *België grenst aan Nederland* en *Nederland grenst aan België* / *België en Nederland grenzen aan elkaar*.

2.1.2. Twee-PP-zinnen met VzO en bijwoordelijke bepaling?

Dat Broekhuis (2004) een constructie als in (2) niet ziet als een dubbel-VzO-constructie, heeft ermee te maken dat hij de *met*-constituent als een bijwoordelijke bepaling analyseert. Naar onze mening wordt daardoor het bereik van bijwoordelijke bepalingen te ver opgerekt. De kloof tussen objecten en bijwoordelijke bepalingen loopt in essentie tussen zinsonderdelen die participanten noemen in het door de predicatie beschreven basisscenario en zinsonderdelen die omstandigheden aanduiden en/of de predicatie modificeren: tijd(stip), plaats, wijze, omstandigheid; tijdsduur, frequentie, maat, graad en andere kwantificerende modificaties; logische relaties (causaliteit, finaliteit, conditionaliteit, enz.); modaliteit. Een van de gevallen waar de scheiding moeilijk ligt, is de *met*-PP: comitatieve bijwoordelijke bepaling of partner in de door het predicaat beschreven activiteit? Voorbeeld:

- (5) a Kees wil wandelen *met Marie*.
b Kees gaat trouwen *met Marie*.

Voor het onderscheid tussen adverbiale PP's en VzO's gelden klassiek de verschillen in syntactische en lexicale status van het voorzetsel: dat is autonoom in het bijwoordelijke geval, maar wordt geselecteerd door het predicaat in het geval van het VzO. Het concrete gevolg bestaat in een aantal tegenstellingen in het paradigma van het voorzetsel:

Vz	VzO	Bw bep
Autonome betekenis (lokaal, instrumenteel, ...)	-	+
Parafraseerbaar (bv. <i>met</i> door <i>middels</i> , <i>in gezelschap van</i>)	-	+
Tegenstelbaar (bv. <i>met</i> tgov. <i>zonder</i>)	-	+
Uitbreidbaar (bv. <i>met</i> → <i>samen met</i> , <i>op</i> → <i>boven op</i>)	-	+

Tabel 1: Het voorzetsel in PP's als VzO versus PP's als bw bepaling.

Toegepast op het voorbeeld (5):³

- (6) a Kees wil wandelen *met Marie* / *in gezelschap van Marie* / *zonder Marie* / *samen met Marie*.
b Kees gaat trouwen *met Marie* /^{??}*in gezelschap van Marie* /^{??}*zonder Marie* /^{??}*samen met Marie*.

³ De vraagtekens in b gelden natuurlijk voor een interpretatie van het verband tussen predicaat en PP die niet fundamenteel afwijkt van die in *trouwen met*. M.a.w., de vraagtekens kunnen weg als de PP's in kwestie een interpretatie krijgen als bijwoordelijke bepaling van omstandigheid.

Van de syntactische proeven om het verschil hard te maken, is de isoleringsproef de vaakst gehanteerde. Die bestaat in een parafraze met een ‘en doet dat’-zin, of beter nog een ‘en wel’-constructie, aangezien de ‘en doet dat’-test “niet toepasbaar is op predikaten zonder handelingskarakter” (Schermer-Vermeer, 2006, p. 151).

- (7) a Marie wacht *op haar vriend*.
b *Marie wacht en zij doet dat / en wel *op haar vriend*.
- (8) a Kees wil wandelen *met Marie*.
b Kees wil wandelen en wil dat doen / en wel *met Marie*.

Het probleem met deze test is dat hij iets heel anders meet, namelijk of de zin ook al betekenisvol is zonder de geïsoleerde constituent. Hij geeft dan ook positieve resultaten bij een hele reeks transitieve VzO-predikaten waarvan Broekhuis (2004, p. 110) – terecht – opmerkt dat ze ook bruikbaar zijn zonder het VzO:

- (9) *complimenteren (met), feliciteren / gelukwensen (met), benijden (om), inlichten (over), beschermen (tegen), beveiligen (tegen), vervaardigen (uit), beroven (van), beschuldigen (van), bedanken (voor), waarschuwen (voor)*

Hier levert de isoleringsproef doorgaans eveneens een acceptabel resultaat op:

- (10) a De chef complimenteerde zijn collega, en wel *met haar leuke kapsel*.
b De vorst moet zijn onderdanen beschermen, en wel *tegen de vijand van buitenaf*.
c Het doel van de alchemisten was goud te vervaardigen, en wel *uit onedele metalen als lood*.

Voor de onderscheiding tussen VzO en bijwoordelijke bepalingen bieden de eigenschappen van het voorzetsel (tabel 1) dus nog altijd het stevigste houvast.

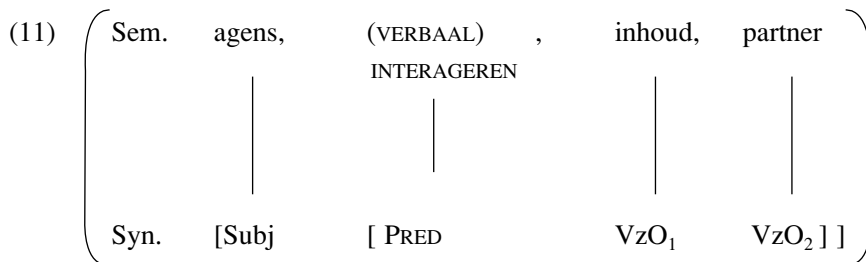
2.1.3. Dubbel-VzO-constructie

De stelling dat een zin meer dan één VzO kan hebben, is niet nieuw: reeds in De Schutter (1974, p. 227-228) wordt de mogelijkheid van twee voorzetselvoorwerpen bij één predicat expliciet signaleerd, met als voorbeelden *discussiëren met iemand over iets, gewagen tegen iemand van iets* en *rapporteren aan iemand over iets*. Belangrijk daarbij is dat De Schutter een hiërarchisch onderscheid maakt tussen ‘eerste’ en ‘tweede’ object, afhankelijk van de vraag hoe eng de band is met het werkwoord(elijk predicat). In de semantische termen van hierboven kunnen we zeggen dat het inhoudsobject,

dat constituerend is voor de invulling van de werkwoordbetekenis, als eerste object of O1 nauwer aansluit bij het werkwoord dan het partnerobject, dat een tweede object of O2 is. Met ‘constituerend’ bedoelen we dat het object concreet gestalte geeft aan de actie uitgedrukt door het predicaat in kwestie, en bepalend is voor het al dan niet voorkomen ervan. Zo vraagt *discussiëren* in de eerste plaats discussiestof X (*discussiëren over X*): zonder inhoud geen discussie; in de tweede plaats komt de discussiepartner. De handeling beschreven door *beschuldigen* roept vanzelf een beschuldiging X op (*beschuldigen van X*), die dan wordt uitgebracht tegenover iemand. Omgekeerd is bij *vervaardigen* het nominale object constituerend als effect-object Y (*Y vervaardigen*), in de tweede plaats komt de materie waaruit het vervaardigd wordt.

Wat deze hypothese extra steun verleent, is dat dit hiërarchische onderscheid niet alleen geldt bij prepositionele objecten onderling, maar evengoed bij nominale objecten onderling, die vanouds een onderscheid kennen tussen ‘direct’ en ‘indirect’ object.

In het licht van de gemaakte hiërarchische onderscheiding zijn we nu in staat de één-VzO-hypothese van de ANS, Broekhuis en anderen op twee manieren te nuanceren: 1° een predicaat kan ten hoogste één voorzetselvoorwerp *van elke relationele subcategorie* krijgen, en, daarmee correlerend, 2° als er twee VzO’s zijn, behoort elk VzO tot een andere subcategorie met een verschillende hiërarchische status. Dergelijke *dubbel-voorzetselobject-constructies* hebben als lege plaatsen naast het subject en het werkwoord zowel een voorzetselvoorwerp van de subcategorie inhoudsobject als een voorzetselvoorwerp van de subcategorie partnerobject. In een constructiegrammaticaal model kan die constructie er in een eenvoudige voorstelling uitzien als in (11) (Coleman & Delorge, 2010, p. 117):⁴

⁴ Vereenvoudigde presentatiewijze gebaseerd op de weergave van schematische constructies in Verhagen (2003), die zich daarvoor op zijn beurt baseert op Goldberg (1995).

De dubbel-voorzetselobjectconstructie heeft dus drie argumentrollen, te labelen als respectievelijk agens, inhoud en partner: die komen overeen met resp. subject, eerstegraads VzO (O1) en tweedegraads VzO (O2). Bij ‘mentale’ predicaten van het type *het eens zijn* is de activiteitsgraad van de subjectreferent natuurlijk gering, en is er meer reden om van een experiencer te spreken, zoals bij de divalente psychologische predicaten type *zich verbazen over, schrikken van, gesteld zijn op*.

2.2. PREDICAATSCATEGORIEËN BIJ DE DUBBEL-VOORZETSELOBJECTCONSTRUCTIE

De dubbel-voorzetselobjectconstructie of DVC heeft verschillende subconstructies naar gelang van het gebruikte voorzetsel. De zowel qua types als qua tokens meest frequente daarvan is hoogstwaarschijnlijk de constructie die een inhoudsobject met *over* combineert met een door *met* ingeleid partnerobject. In grote lijnen behoren de predicaten – dat kunnen enkelvoudige werkwoorden zijn of complexe predicaten – die in die “*over + met*”-subconstructie voorkomen tot twee semantische categorieën: predicaten van communicatie (*praten, spreken, overleggen, van gedachten wisselen, het hebben, babbelen, kletsen, enz.*) en mentale of psychologische predicaten die het ontstaan of bestaan van eensgezindheid of niet-eensgezindheid benoemen (*het (on)eens zijn, akkoord gaan, overhoop liggen, ruziën, botsen, in de clinch gaan, enz.*). Sommige predicaten zitten in de doorsnede van beide categorieën, bv. *kibbelen* en *bekvechten*. De overzichtstabel in Coleman & Delorge (2010, p. 120) geeft een lijst van een zestigtal predicaten die in de volledige component krantentaal van het CONDIV-corpus (= 17,4 miljoen woorden tekst; zie Grondelaers *et al.*, 2000) minstens één keer werden aangetroffen in de “*over + met*”-subconstructie (samen goed voor 569 tokens).

De genoemde categorieën zijn paradigmavormend (vgl. Duinhoven, 1989: ‘een zinspatroon in wording’) in die zin dat ze continu nieuwe predicaten kunnen inlijven, gesteld dat die de juiste semantische eigenschappen vertonen. Als zodanig vertoont de “*over + met*”-constructie hetgeen in de constructiegrammatica bekend staat als “partiële productiviteit”, d.w.z. een zekere mate van productiviteit *binnen* welomschreven semantische klassen (zie bv. Goldberg, 1995, p. 120-140). Een voor de hand liggend voorbeeld vormen de predicaten die communicatie met nieuwe technologieën beschrijven (type *mailen, skypeen, twitteren*):

- (12) Leuk dat jullie gister even langs kwamen. Ik zat net met Pleuntje *te skypeen over* de beelden. <flickr.com/photos/70823799@N00/821187594/>

De paradigmavormende kracht van de constructie is ook indirect aantoonbaar, doordat de “*over + met*”-constructie aan werkwoorden uit andere semantische domeinen de constructiegebonden betekenis kan opleggen, wat met een term van Pustejovsky (1995) *coercion* genoemd wordt (zie over *coercion* binnen de constructiegrammatica verder vooral het werk van Michaelis, bv. 2005). In (13) worden twee voorbeelden uit het corpus opgevoerd: een met *stoeien*, een werkwoord dat normaal ‘spelen’ of ‘ravotten’ betekent, en een met het uit de bokssport afkomstige *sparren* ‘met een tegenstander oefenen, trainen’.

- (13) a De fanfare is er nog niet uit, laat penningmeester Anton Muijsers weten. “We hebben in oktober al met de leden *gestoeid* over wat we kunnen doen en in januari is er een extra ledenvergadering, waarop we beslissen”, aldus Muijsers. (CONDIV – *De Limburger*)
- b Hij introduceerde het begrip leerlijnen, zette zijn eerste gedachten op papier en vroeg aan ons om eens met hem te *sparren* over hoe deze cruciale leermomenten in kaart zouden kunnen worden gebracht. http://www.onderzoekspraktijk.net/?page_id=124

De interpretatie ‘spelenderwijs ideeën uitwisselen’ resp. ‘verkennend discussiëren’ komt deels op het conto van de structuur met een *met*- en een *over*-object, m.a.w. de constructie legt haar betekenis op aan het werkwoord.

Stippen we nog aan dat de “*over + met*”-constructie een bescheiden rivaal heeft in de “*over + tegen*”-constructie – bescheiden, omdat die in het CONDIV-materiaal veel minder vaak werd aangetroffen (nl. slechts 9 keer, met 7 verschillende predicaten; zie Coleman & Delorge 2010: 120). Toch is ook deze constructie wel degelijk “partially productive”, en een werkwoord als *beginnen* wordt in die context ook automatisch als communicatiewerkwoord geïnterpreteerd. Het soort communicatiewerkwoorden dat we hier aantreffen is, i.t.t. in de constructie met *met*, eerder van het *niet-reciproke* type, zoals wellicht het beste wordt geïllustreerd met een werkwoord als *zwingen*, waar de referenten van subject en partner-object geenszins op dezelfde wijze deelnemen aan de “handeling”:

- (14) Niemand wist van zijn experiment. Sterker nog: acht jaar lang *zweeg* hij er tegen iedereen over. (CONDIV – *De Limburger*)

In de marge van deze beschouwingen over de groei van een welbepaald subparadigma, merken we op dat men een goed beeld kan krijgen van het diachrone proces van categorie-uitbreiding bij de predicaten met voorzetselvoorwerp in van der Horst (2008). In de paragrafen die aan het voorzetselvoorwerp gewijd zijn geeft hij – weliswaar exemplarische – lijsten per eeuw of per historische

periode (vanaf het vroege Middelnederlands) met predicaten die een voorzet-
selobject nemen. De jongste eeuwen laten een spectaculaire toename zien.

2.3. VOLGORDE BINNEN DE DUBBEL-VZO-CONSTRUCTIE

Dat er dubbel-objectconstructies zijn met twee *nominale* objecten, elk van een
verschillend subtype, was al langer bekend. Bij de nominale objecten ligt de
volgorde in het middenveld vast, zodat er ook vormelijk-syntactische aanwij-
zingen zijn voor het semantische verschil in hiërarchie: het meest inherente
object (indien geen clitic)⁵ sluit het dichtst aan bij de V-pool.

(15) Ik heb <mijn broer>_{IO/O2} dat boek_{DO/O1} *<mijn broer>_{IO/O2} gegeven.⁶

Een probleem om deze volgorde als een soort iconische reflex van het inherentie-
verschil te zien, is dat dit dan niet geldt voor het Engels of het Frans, waar wegens
het SVO-karakter de inherentie berekend moet worden van links naar rechts:

(16) I gave my brother_{IO/O2} the book_{DO/O1}.⁷

Wat wel geldt voor het Nederlands en het Engels, zoals een referee van deze
bijdrage opmerkt, is dat beide talen de geprefereerde volgorde [+animate]
vóór [-animate] respecteren. Het Frans lijkt daar echter niet aan mee te doen,
en volgt de weg van het omschreven IO om alsnog het inherentieprincipe te
volgen:

(17) a *J'ai donné le docteur_{IO/O2} le livre_{DO/O1}.

b J'ai donné le livre_{DO/O1} au docteur_{IO/O2}.

⁵ Bij clitics gebeurt de alignering met als referentiepunt niet de V-pool maar de eerste pool
(persoonsvorm of voegwoord: de zgn. 'Wackernagel'-positie): Ik heb *hem_{IO/O2} het_{DO/O1} /
het_{DO/O1} hem_{IO/O2} gegeven.

⁶ De presentatiewijze met haken is overgenomen van Broekhuis (2004), omdat ze zich leent tot
een synthetische weergave van de volgordemogelijkheden.

⁷ Merk echter op dat in de grammaticale literatuur over het Engels geen consensus bestaat betref-
fende de hiërarchie tussen beide objecten: naast de "traditionele" visie dat het recipiens-object
(in dit geval *my brother*) indirect object is en dus O2, is er een alternatieve analyse van het
recipiens-object als "primary object" en het patiëns-object als "secondary object" in de zin
van Dryer (1986), die onder meer wordt aangehangen in de Functional Grammar (zie bv.
Siewierska, 1998). Een van de belangrijke argumenten voor die alternatieve analyse is precies
de onmiddellijk postverbale positie van het recipiens-object (naast de promotie van de recipiens
i.p.v. de patiëns tot subject van de passieve zin: *My brother was given the book* vs. ?? *The book
was given my brother*).

Hoe het ook zij, wanneer twee prepositionele objecten voorkomen binnen het middenveld van één zin, zijn er minder beperkingen op de onderlinge plaatsing, zeker in de *met/tegen + over-constructies*. Daar is de volgorde in principe vrij, zodat noch de hiërarchie noch het kenmerk [\pm animate] een sturende rol lijken te spelen. Natuurlijk kunnen er in het gebruik wel bepaalde voorkomen zijn, die dan in de eerste plaats met topic/focus-verhoudingen of met accentuering te maken hebben.

- (18) Ik moet het <met de verkoper> over de prijs <met de verkoper> eens geraken.
- (19) Acht jaar lang bleef hij <tegen iedereen> over zijn experiment <tegen iedereen> zwijgen.

3. GEMENGDE DRIE-ARGUMENTCONSTRUCTIES

3.1. TRANSITIEVE WERKWOORDEN MET VZO

Tot nu toe hadden we het enkel over homogene constructies met twee objecten: die bevatten twee nominale (dubbel-objectconstructie, DOC, zie Coleman 2006 en de daarin geciteerde literatuur) of twee prepositionele objecten (DVC), waarvan we dus hebben proberen aannemelijk te maken dat die behoren tot een verschillend relationeel en hiërarchisch subtype. Het zou natuurlijk verbazen als de mengvorm niet zou bestaan, namelijk die waarbij een van de objecten nominaal is, en het andere prepositioneel. De facto zijn alle transitieve werkwoorden met een prepositioneel complement waarvan het voorzetsel door het werkwoord geselecteerd wordt, voorbeelden van die mengvorm. Uit de bestaande lijsten met VZO-predicaten bij Paardekooper en de ANS (waar nodig aangevuld met de reeds vermelde lijst in Broekhuis 2004, p. 110) hebben we een sublijst gefilterd van een 110 transitieve predicaten met VZO. Die kunnen worden ingedeeld in een aantal lexicaal-semanticke klassen, waaronder als voornaamste:

- (20) [**psychologisch**] *iemand om iets benijden, iets boven iets prefereren*
 [**communicatief (+ psych)**] *iemand van iets afbrengen, iemand tot iets bekeren, iemand tot iets bewegen, iemand tot iets dwingen; iemand aan iets herinneren, iemand met iets confronteren, iemand voor iets verontschuldigen, iemand van iets betichten enz.;*

ALLERLEI SOORTEN BETREKKING:

[**transformatief**] *iem/iets in iets veranderen, iets in iets omzetten, iem/iets tot iets omtoveren, iets tot iets maken, iets vertalen in iets, iem/iets door iem/iets vervangen, iets tot iets herleiden; iets uit iets vervaardigen*

[**vergelijking**] *iem/liets vergelijken met iets/iem, iets gelijkstellen /-schakelen met iets; [verbinding of scheiding] iem/liets van iets scheiden, iem/liets aan iem/liets koppelen, iets verbinden met iets/iem*
[betrokkenheid] *iets betrekken op iets/iem, iets afstemmen op iets/iem; iets bijdragen tot iets,*
[overdracht] *iem met iets opzadelen/-opschepen, iets aan iem/liets prijsgeven, iets aan iem ontrukken, iem van iets bevrijden/verlossen, iem van iets afhelpen*
[vrijwaring] *iem/liets tegen iem/liets beschermen, iemand voor iets sparen/vrijwaren/behoeden*

Als ook de werkwoorden erbij worden gerekend die een direct object combineren met het zinsdeel dat traditioneel als *prepositioneel* of *omschreven* indirect object wordt geanalyseerd, groeit de lijst in (20) nog flink aan, vooral dan bij de subcategorieën ‘overdracht’ en ‘communicatie’ (bv. *iets geven / overhandigen / sturen / ... aan iemand, iets vertellen/melden/meedelen/... aan iemand, iets zeggen/verzwijgen tegen iemand*).

Als twee prepositionele objecten in één zin voorkomen, dan vertonen die een verschil in relationele en hiërarchische status, met het inhoudsobject (O1) en het partnerobject (O2) als sprekende voorbeelden. De vraag is nu of een dergelijk onderscheid ook hard te maken is in de gemengde constructies. In principe zijn er drie mogelijke hypothesen:

1. het prepositionele object is per definitie eerste object, en het nominale object tweede;
2. het nominale object is per definitie het eerste object en het prepositionele object het tweede;
3. welk object als O1 mag gelden, hangt af van de relaties tussen de objecten onderling en tussen de objecten en het predicaat (en subject)

De eerste hypothese is enigszins contra-intuïtief, omdat bij het prepositionele object een extra verbindingsmiddel nodig is, wat een a priori nauwere binding met het predicaat weinig waarschijnlijk maakt.

De tweede hypothese werd reeds door De Schutter (1974, p. 226) verworpen: de vorm is niet bepalend, en het prepositionele object kan zowel een eerstegraads als een tweedegraads object (O1 of O2) zijn. Het verschil in hiërarchische status kan volgens De Schutter (1976, p. 209) vrij eenvoudig bepaald worden aan de hand van een volgorde restrictie die geldt voor *eerstegraads* objecten (O1) maar niet voor *tweedegraads* objecten (O2): een prepositioneel eerstegraadsobject

moet in het middenveld van de zin in principe onmiddellijk voor V staan en kan dus niet vóór het nominaal object komen, terwijl prepositionele tweedegraadsobjecten zowel voor als achter het nominale object kunnen komen. Voor de voorbeeldzinnen in (21) levert dit volgordecriterium een verschillend resultaat op tussen a (prepositioneel object = O1) en b (prepositioneel object = O2):

- (21) a Hij heeft *<aan die pijnlijke oorlogservaringen >_{O1} de Vlaamse tv-kijkers nog maar eens <aan die pijnlijke oorlogservaringen>_{O1} HERINNERD.
 b Ik heb <aan je vriend >_{O1} het hele verhaal <aan je vriend >_{O2} VERTELD.

Blijft over de hypothese van hiërarchisch en relationeel onderscheid binnen de prepositionele objecten (en dientengevolge dan ook binnen de nominale objecten die ze vergezellen), maar dan is nog steeds de vraag of dat syntactisch correleert met het genoemde verschil in volgordegedrag, dan wel of er eventueel nog andere syntactische verschillen mee gepaard gaan. Niet al deze vragen kunnen in het bestek van deze bijdrage een antwoord krijgen, maar het leek ons al een goed begin als we op basis van een substantieel corpus een categorisering van predicaten zouden kunnen maken met het genoemde volgordeverschil als onderscheidingsmiddel. Daarover gaat de volgende paragraaf.

Voor we overstappen naar de bespreking van het corpusonderzoek, moeten we nog aanstippen dat ook andere auteurs de volgorde restricties bij “het” VzO hebben opgemerkt, zij het zonder daar consequenties aan te verbinden betreffende differentiatie binnen de prepositionele objecten. De volgende voorbeelden komen van Paardekooper en Broekhuis:

- (22) Ik heb <*van de gebeurtenissen> die man <van de gebeurtenissen> op de hoogte gebracht. (Paardekooper, z.j. [1986], p. 906, noot 171)
 (23) De rechter heeft <*tot vijf jaar gevangenisstraf> Jan / iemand <tot vijf jaar gevangenisstraf> veroordeeld. (Broekhuis, 2004, p. 112)
 (24) dat Jan <*tegen inbraak> het huis <tegen inbraak> beveiligde. (Broekhuis, 2004, p. 127)

Wanneer de PP zich aan de volgordebepaling onttrekt, zoals in het geval van *bespreken*, is de plaatsingsvrijheid voor Broekhuis (2004) voldoende reden om de PP als bijwoordelijke bepaling te analyseren, en niet als prepositioneel object: ⁸

⁸ ‘Voorzetselvoorwerpen moeten normaal gesproken volgen op het lijdend voorwerp [in het middenveld van de zin, WV & TC]; bijwoordelijke bepalingen kunnen er ook aan voorafgaan’ (Broekhuis, 2004, p. 112).

- (25) dat Jan <met Peter> zijn werk <met Peter> besprak. (Broekhuis, 2004, p. 128)

De analyse van *met Peter* als bijwoordelijke bepaling trekt hij dan door naar de *met*-PP in de ‘*met ... over*’-constructie (*Jan sprak met Peter over zijn werk*), wat voor hem het argument vormt om de mogelijkheid van een dubbelvoorzetselobjectconstructie feitelijk uit te sluiten. Deze analyse is wat ons betreft een stap terug t.o.v. de onderscheiding die De Schutter maakte tussen eerste en tweede object.

3.2. EEN VERKENNEND CORPUSONDERZOEK NAAR VERSCHILLEN IN PLAAT- SINGSGEDRAG

Hierboven is het volgordecriterium van De Schutter bewust met enige voorzichtigheid geformuleerd: prepositionele eerstegraadsobjecten moeten in het middenveld van de zin *in principe* onmiddellijk voor V staan, terwijl tweede-graadsobjecten een vrijere plaatsing vertonen. In principe, want De Schutter (1976, p. 209) wijst erop dat variaties in de topic-focusverhouding de volgorde vrijer kunnen maken, ook in zinnen met prepositionele OI’s. Zijn voorbeeld is (26) waar met het zinsaccent op *niemand* de normaal gezien onmogelijke volgorde van prepositioneel object vóór nominaal object al een stuk beter klinkt.

- (26) Ik heb <aan die zaak> maar liever NIEMAND willen herinneren.

3.2.1. Opzet en methode

Wij hebben in dit verkennend onderzoek een stap voorbij de intuïties willen zetten, door na te gaan wat in een relatief uitgebreid corpus van reëel taal-materiaal aan volgordepatronen naar voren kwam bij een, uiteraard beperkte, set van elf testwerkwoorden, zie (27). Die werkwoorden vertegenwoordigen verschillende van de semantische klassen die worden onderscheiden in de omvangrijkere opsomming van transitieve VzO-predicaten in (20) hierboven, en ze krijgen verschillende vaste voorzetsels.

- (27) *herinneren (aan), beschuldigen (van), bespreken (met), baseren (op), ver-
denken (van), veranderen (in), beschermen (tegen), vervaardigen (uit),
herkennen (aan), vergelijken (met), danken (aan)*

Bij de selectie van de testwerkwoorden is bovendien rekening gehouden met frequentieparameters, in die zin dat er zorg voor werd gedragen dat de selectie

geen bij uitstek infrequente werkwoorden zoals *ontrukken* of *benijden* bevatte. Toch was van meet af aan duidelijk dat een omvangrijk corpus nodig was: immers, enkel zinnen waarin beide objecten ondubbelzinnig in het middenveld staan, komen in aanmerking, en zulke zinnen zijn in de praktijk vrij schaars.

We besloten daarom met het Twente Nieuws Corpus (TNC) te werken, dat – in de release die we ter beschikking hadden – Nederlandse krantentaal bevat uit de periode 1994 tot 2002, samen goed voor meer dan 300 miljoen woorden lopende tekst. We vertrokken vanuit automatische zoekopdrachten naar een vorm van het werkwoord in kwestie binnen een afstand van maximaal tien woorden naar links gecombineerd met het betreffende voorzetsel. Voor de meeste testwerkwoorden leverde dat per jaargang van het TNC verscheidene honderden tot duizenden resultaten op, waarvan de overgrote meerderheid niet relevant bleek voor het onderzoek, om allerlei redenen: omdat het voorzetsel in een andere functie wordt gebruikt, omdat geen nominaal object aanwezig is, omdat het niet zo is dat beide objecten ondubbelzinnig in het middenveld staan, enzovoort. Van de vijf attestaties met *herkennen* in (28), bijvoorbeeld, is enkel de laatste relevant voor het onderzoek. In de eerste twee voorbeelden is een van de objecten getopiciseerd, in de derde zin staat de prepositionele constituent in extrapositie, in de vierde zin kan niet worden vastgesteld of de prepositionele constituent in het middenveld staat omdat de V-pool niet is ingevuld. Enkel in de laatste zin staan beide objecten ondubbelzinnig in het middenveld van de zin.

- (28) a Er zijn maar weinig vogelsoorten die je **aan hun voetstappen** kunt HERKENNEN.
b Slechts **aan de manier van spelen** HERKENT men de grote clubs.
c Je kunt Nederlanders HERKENNEN **aan hun blanke huidskleur**.
d “Je HERKENT voormalige krakers bijna altijd **aan hun ongekende archiefwoede**“, meent Arjen Meulder van Bilwet.
e Nadat de robuuste ontleder de aard van de spontaan gestelde vraag **aan de domeinwoorden** HEEFT HERKEND, moet de tweede ontleder het gesprokene proberen te begrijpen.

Overigens werden ook zinnen met pronominale objecten consequent buiten beschouwing gelaten, omdat daarin nog andere volgordeprincipes werkzaam kunnen zijn (cf. voetnoot 5).

We streefden ernaar om voor elk geselecteerd werkwoord minimaal vijftig relevante voorbeelden te verzamelen: in sommige gevallen bleken de data uit jaargang 2000 van het Twente Nieuws Corpus daarvoor te volstaan, in andere gevallen moesten een of meer bijkomende jaargangen worden doorploegd. Om voor *herkennen* aan vijftig relevante voorbeelden te komen, moesten

behalve het volledige TNC ook nog een paar andere beschikbare corpora van min of meer formeel geschreven Nederlands worden doorzocht, nl. de INL 27- en 38-miljoen-woordencorpora en de component krantentaal van het CONDIV-corpus. Voor *vervaardigen* leverde zelfs die maximale strategie slechts 10 relevante voorbeelden op, al zullen we straks zien dat zelfs dat schamele aantal voorbeelden al in een bepaalde richting wijst.

3.2.2. Resultaten

De uiteindelijke resultaten worden samengevat in Tabel 2 (met de werkwoorden in alfabetische volgorde):

		NP-vóór-PP in middenveld	PP-vóór-NP in middenveld
1	<i>baseren (op)</i>	54	13
2	<i>beschermen (tegen)</i>	92	0
3	<i>beschuldigen (van)</i>	64	0
4	<i>bespreken (met)</i>	62	34
5	<i>danken (aan)</i>	47	3
6	<i>herinneren (aan)</i>	50	0
7	<i>herkennen (aan)</i>	37	15
8	<i>veranderen (in)</i>	51	0
9	<i>verdenken (van)</i>	50	0
10	<i>vergelijken (met)</i>	73	0
11	<i>vervaardigen (uit)</i>	5	5

Tabel 2: Resultaten corpusonderzoek (alfabetisch).

Uit deze resultaten komen twee duidelijke groepen naar voren: die met een rigide volgorde (althans binnen dit corpus), en die met een zekere vrijheid in volgorde:

Groep met rigide volgorde NP PP	Groep met (relatief) vrije volgorde NP PP / PP NP
<i>beschermen (tegen)</i> 92	54 <i>baseren (op)</i> 13
<i>beschuldigen (van)</i> 64	62 <i>bespreken (met)</i> 34
<i>herinneren (aan)</i> 50	47 <i>danken (aan)</i> 3
<i>veranderen (in)</i> 51	37 <i>herkennen (aan)</i> 15
<i>verdenken (van)</i> 50	5 <i>vervaardigen (uit)</i> 5
<i>vergelijken (met)</i> 73	

Tabel 3: Resultaten corpusonderzoek (gegroepeerd).

Onze verkenning bevestigt duidelijk dat er twee types van transitieve VzO-predicaten kunnen worden onderscheiden naar gelang van de volgorde mogelijkheden. Bij de zes werkwoorden in de linkerkolom van Tabel 3 lijkt het er sterk op dat de onderlinge volgorde van de objecten zo goed als volledig vastligt: voor geen enkel van die werkwoorden werd in de data ook maar één voorbeeld van de alternatieve volgorde met PP vóór NP aangetroffen. Dat betekent nog niet dat die volgorde *volledig* uitgesloten is, zie de hierboven i.v.m. (26) aangehaalde opmerking van De Schutter (1974) dat, bijvoorbeeld, variaties in de topic-focusverhouding effect kunnen hebben op de onderlinge volgorde van de objecten. Met enige moeite is telkens wel een zin met de alternatieve volgorde te construeren: bv. *Ik kan van zoiets zelfs mijn ergste vijand niet verdenken!*⁹ Wat het corpusonderzoek echter ondubbelzinnig aantoonst, is dat die alternatieve constructie zo al niet onbestaande, dan toch uiterst zeldzaam is, in tegenstelling tot bij de werkwoorden uit de andere groep.

Bij de vijf werkwoorden in de rechterkolom zijn – in al bij al kleine samples variërend van 10 tot 96 corpusvoorbeelden – telkens wél beide volgordes geattesteerd. De verschillen met de werkwoorden in de linkerkolom zijn statistisch significant, behalve voor *danken*, waarbij de alternatieve volgorde duidelijk minder vaak geattesteerd is dan bij de andere werkwoorden in de rechterkolom.¹⁰ Mogelijk brengt toekomstig onderzoek met meer werkwoorden het bestaan van een soort van tussencategorie aan het licht, waartoe dan onder meer *danken* behoort. In elk geval toont onze verkenning aan dat er tussen verschillende types van VzO-predicaten wel degelijk belangrijke verschillen bestaan wat de onderlinge plaatsing van de objecten betreft, die via corpusonderzoek aan het licht kunnen worden gebracht, ook al moet daarvoor een arbeidsintensieve methode van datavergaring worden gebruikt.

3.2.3. Discussie

Een blik op Tabel 3 leert dat in de absolute meerderheid van de gevallen de volgorde NP PP prevaleert: op de 655 attestaties zijn er 585 (89 %) met NP PP, tgov. 70 (11 %) met PP NP. Men kan dus uitgaan van een ‘default’ volgorde NP PP, wat overeenkomt met een universeel principe (cf. de Language-

⁹ Een van de referees wees op een gelijkaardige mogelijkheid bij (*Men kan*) van zulke feiten (beter) niemand op de hoogte brengen.

¹⁰ Bij de andere vier werkwoorden verschilt de aangetroffen distributie blijkens de Chi-kwadraat attest telkens significant ($p < .05$) van de 50:0 distributie aangetroffen bij *verdenken* en *herinneren*, zelfs bij *vervaardigen* met zijn nauwelijks tien relevante voorbeelden.

Independent Preferred Order of Constituents of LIPOC gepostuleerd door Dik 1981, pp. 199-202): de NP gaat bij voorkeur aan de PP vooraf.

3.2.3.1. ‘Rigide’ groep

In de ‘rigide’ groep wordt dit vormgebaseerde principe versterkt door twee factoren:

1. Animaatheid: [+anim] voor [-anim], want in de PP wordt vrijwel altijd een zaak genoemd, en in de NP in zeer veel gevallen een levend wezen: *iem. tegen iets beschermen, iem. van iets beschuldigen, iem. aan iets herinneren, iem. (iets) in iets (anders) veranderen, iem. van iets verdenken, iem. (iets) met iets (iem. anders) vergelijken.*
2. De semantiek van het werkwoord-met-voorzetsel impliceert een PP als constituerend object, en een NP als geaffecteerd of anderszins betrokken object. Constituerend is: een ‘mogelijk gevaar’ bij *beschermen*, de ‘inhoud van de beschuldiging’ bij *beschuldigen*, de ‘inhoud van de herinnering’ bij *herinneren*, de ‘inhoud van de verdenking’ bij *verdenken*, het ‘resultaat van de verandering’ bij *veranderen*, de ‘standaard van de vergelijking’ bij *vergelijken*.

We krijgen dus een samengaan van twee principes: NP voor PP (LIPOC, nog versterkt door [+anim] voor [-anim]), met ‘constituerend object zo dicht mogelijk bij V’.

3.2.3.2. ‘Variabele’ groep

In de ‘variabele’ groep zijn concurrerende principes aan het werk. Het algemene (en in drie vierde der gevallen ook gehonoreerde) principe is ook hier [NP vóór PP] (205 tgov. 70). Dit komt echter onder spanning door twee factoren:

1. De PP noemt een [+anim] medespeler in twee gevallen: altijd bij *bespreken met iem.*, in de meerderheid van de gevallen bij *danken aan iets/iem.*, een [-anim] in de drie andere; de NP is [-anim]: *iets op iets (anders) baseren, iets met iem. bespreken, iets uit iets vervaardigen, iets aan iets/iem. danken.* Mogelijke uitzondering: *iem.* (naast *iets*) *aan iets herkennen.* In elk geval is hier geen versterking te verwachten van het [+anim] vóór [-anim] principe.

2. De semantiek van twee van de werkwoorden geeft aan dat het constituerend object bij de NP gezocht dient te worden: *iets bespreken* (inhoud), *iets vervaardigen* (resultaat). Bij de drie andere ligt dat echter minder voor de hand, temeer daar – op *herkennen* na – het NP-object onmogelijk zonder het VzO kan. We komen hier in de volgende paragraaf op terug.

3.2.3.3. Volgorde als onderscheidingsmiddel O1/O2 bij PP's?

Als we zouden aannemen dat om O1 te kunnen zijn, de PP semantisch het constituerend object moet noemen en zich syntactisch zo nauw mogelijk bij de V-pool moet aansluiten, dan kan men stellen dat de 'rigide' groep uitsluitend PP's met O1-status bevat. Voor de 'variabele' groep is de evidentie echter minder eenduidig. Hier lijkt wel de zwakke hypothese aannemelijk, nl. dat tweedegraads PP-objecten gezocht moeten worden in de 'variabele' groep. Dat krijgt overigens steun vanuit het feit dat ook de datieve *aan*-objecten en de privatieve *van*-objecten – waarbij over de O2-status van het prepositionele object nauwelijks twijfel kan bestaan (Colleman 2006) – dat variabele gedrag vertonen.

- (29) a Hij heeft <aan zijn moeder> het verhaal <aan zijn moeder> VERTELD.
b Hij heeft <van zijn buurvrouw> een aantal juwelen <van zijn buurvrouw> GESTOLEN.

Er is echter grond voor twijfel aan de sterke hypothese die stelt dat alle PP-objecten in deze groep van de tweede graad zijn, en dat m.a.w. de volgorde het kenmerk bij uitstek is voor de onderscheiding tussen O1- en O2-PP's. Deze sterke versie wordt op de proef gesteld door de aanwezigheid van een werkwoord als *baseren* in deze groep. Ten minste de volgende elementen pleiten ertegen dat de *op*-PP bij *baseren* een O2 zou zijn:

1. Semantisch: het door de PP genoemde object is constituerend, het noemt de 'basis' die in de werkwoordbetekenis vervat zit.
2. Syntactisch: het door de PP genoemde object is niet weglaatbaar, een zin als *Hij baseerde zijn mening* is onvolledig.

Een en ander lijkt erop te wijzen dat de syntactische vereiste van weglaatbaarheid een tweede voorwaarde is om de PP als een tweedegraads object te kunnen beschouwen. Die voorwaarde is niet vervuld bij *danken aan*, en evenmin bij *baseren op*.

Zou het dan kunnen dat beide werkwoorden in de 'variabele' groep buitenbeentjes zijn? Voor *danken aan* kan zeker gesteld worden dat het zich kwantitatief

van de rest onderscheidt door het uiterst beperkte aantal [PP NP]-attestaties: 3 van de 50, of 6%. Ook *baseren op* gedraagt zich enigszins apart, aangezien het aantal attestaties onder de 20% blijft (19,4% meer bepaald), terwijl alle andere variabele predicaten minstens voor een vierde van het totale aantal attestaties [PP NP]-volgorde vertonen, en op *herkennen aan* na zelfs voor een derde. Die lage(re) proportie zou de suggestie kunnen wekken dat de [PP NP]-volgorde toch veeleer als een uitzondering moet worden gezien, waarbij pragmatische, informatiestructurele of andere elementen de afwijking van de canonieke volgorde bepalen. Hierna acht voorbeelden uit de eerste 32 gevonden attestaties, waarbinnen er vier ‘afwijkend’ [PP NP] waren (30). Uit de overige 28 ook vier ‘regelmatige’ voorbeelden [NP PP] (31).

- (30) a dat zijn bron zeer betrouwbaar was (anders zou je **op een enkele bron geen publicatie** BASEREN). (volkskrant20001013.xml)
 b **op de verklaringen van een dubieuze kroongetuige een ondeugdelijk requisitoir** BASEREN. (volkskrant20000926.xml)
 c maar dat is er niet meer. Umberto Eco heeft **op dat verlies een populair boek** GEBASEERD. (nrc20000505.xml)
 d dat je wel heel dom moet zijn om **op zulke wetmatigheden je gedrag** TE BASEREN. (volkskrant20000325.xml)
- (31) a wanneer hij in 1872 iemand in zijn kantoor hoort opperen **een opera op Carmen** TE BASEREN. Het is Georges Bizet, bekend als componist van *De parelvisser*, die ... (volkskrant20000309.xml)
 b Haasis heeft **zijn boek op lang veronachtzaamd bronnenmateriaal** GEBASEERD. (trouw20000304.xml)
 c dan moet u **alle offertes** zonder meer **op dezelfde uitgangspunten** BASEREN. (ad20000302.xml)
 d zijn wij tegen de gedachte dat scholen **hun beleid op ouderbijdragen** ZOULDEN MOETEN BASEREN. (trouw20001114.xml)

Van minstens drie van de ‘afwijkende’ attestaties (30a-c) kan gezegd worden dat het indefiniete karakter van het NP-object ertoe bijdraagt dat die NP vlak voor V landt, en in het vierde geval (30d) is de NP binnen de PP extra deiktisch gemaakt door *zulke*, wat kan verklaren waarom hij naar voren in het middenveld getrokken wordt. In de overgrote meerderheid van [NP PP]-gevallen (31) echter is de NP definitief, met (31a) als uitzondering: daar krijgt de PP extra focus.

3.2.3.4. Het semantische criterium

De semantische hypothese, nl. dat een constituerend object een O1 is, lijkt bevestigd te worden door het verschil in syntactisch gedrag bij het doublet *veranderen in / vervaardigen uit*. In beide gevallen noemt *goud* het resultaat; waar de NP (*goud*) O1 is, is de PP-plaatsing vrij, waar de PP (*in goud*) O1 is, zit die vast aan de NP PP-volgorde.¹¹

- (32) a De alchemisten wilden <uit lood>_{O2} **goud**_{O1} <uit lood>_{O2} VERVAARDIGEN.
b De alchemisten wilden *<in goud> lood_{O2} <**in goud**>_{O1} VERANDEREN.

Er is hier nog een extra-element in het spel: de *in*-PP bij *veranderen* staat in een predicatieve relatie tot [ww +] DO, aangezien ‘lood **in goud** veranderen’ impliceert: ‘lood WORDT **goud**’ (resultaat).¹² Voor de *uit*-PP bij *vervaardigen* geldt dit niet, aangezien het resultaat hier door de NP wordt aangegeven. De *uit*-PP die de uitgangstaat noemt, is probleemloos weglaatbaar.

3.2.4. Tot besluit

Om de tentatieve conclusies van hierboven betreffende het onderscheid tussen O1 en O2 te bevestigen of te ontkrachten, is een veel ruimer opgezet, bij voorkeur multifactorieel corpusonderzoek nodig: aan de hand van een ruime materiaalverzameling moet het mogelijk zijn om simultaan de invloed te onderzoeken van diverse factoren op de volgorde, d.w.z. semantische factoren zoals het al dan niet constituerende karakter van het prepositionele object maar ook andere potentieel relevante factoren zoals de topic/focus-verdeling, animaatheid, lengte van de objecten, enz. Bovendien zal het geponeerde onderscheid tussen O1 en O2 aan kracht winnen, als er ook nog andere syntactische verschijnselen – zoals bv. weglaatbaarheid van de PP – mee blijken te correleren. In elk geval stemmen de resultaten van het verkennende corpusonderzoek hoopvol: op het eerste gezicht lijken er wel degelijk verschillende types van transitieve VzO-predicaten te kunnen worden onderscheiden naar gelang van de volgordevrijheid van de objecten.

¹¹ In het Engels lijkt hiërarchie minder bepalend voor de volgorde. Zoals terecht door een van de referees opgemerkt, krijgt de vormelijk bepaalde volgorde NP PP (‘kort voor lang’) in het Engels in beide patronen voorrang: a) to make gold out of lead; b) to turn lead into gold.

¹² Wellicht is dat de reden dat *veranderen* niet opduikt in het lijstje met transitieve VzO-nemende werkwoorden van Broekhuis (2004, p. 110), dat *vervaardigen* wel vermeldt: zie (9).

4. DISTRIBUTIE VAN CONSTRUCTIES OVER PREDICATEN

Bekend was al de DOC met twee nominale objecten, nu hebben we ook de DVC met twee prepositionele objecten leren kennen, alsook twee gemengde types: dat maakt vier in totaal, waarmee alle logische mogelijkheden uitgeput zijn.

4.1. MAXIMALE BEZETTING

		Tweede object	
		Nominaal	Prepositioneel
Eerste object	Nominaal	A dubbel nominaal object	B MIX 1: PP-O2 NP-O1
	Prepositioneel	C MIX 2: NP-O2 PP-O1	D dubbel prepositioneel object

Tabel 4: Vier mogelijke constructietypes.

Om in het bovenste segment ('nominaal') te komen, moet het werkwoord transitief zijn, om in de linker kolom (A en C) voor te komen, moet het werkwoord (ook nog) datief zijn. Coleman & Delorge (2010, p. 124) vonden op basis van het CONDIV-corpus een volledige bezetting van het constructievierkant voor het werkwoord *vertellen*:

- (33) a Wel wist zij agenten nog haar identiteit te *vertellen* voordat zij in coma raakte (A)
 b Tegen de buitenwereld *vertelt* hij echter andere verhalen (B)
 c een depressieve man, ... die zijn vrouw nimmer heeft durven te *vertellen* van zijn dwanggedachten en -handelingen (C)
 d dan begin ik tegen wie naast mij loopt te *vertellen* over die keer dat ik toch zo'n kou heb geleden (D)

We kunnen daar nog de predicaten uit de 'schrijven'-sfeer aan toevoegen waarvoor hetzelfde geldt: *schrijven*, *mailen*, *sms'en*, *faxen* en andere (di)transitieve werkwoorden die de wijze van communicatie aangeven.

4.2. COMPLEMENTAIRE BEZETTING

Zoals gezegd, is aanwezigheid in de bovenste rij afhankelijk van al of niet transitiviteit van het werkwoord: *zeggen* is transitief, *spreken* is dat niet.¹³

¹³ Buiten beschouwing gelaten een inwendig object als in *wijze woorden spreken*, *de waarheid spreken*, of een andere betekenis van het werkwoord als in *een taal spreken*.

Vandaar dat die qua bezetting van het constructievierkant een complementair paar vormen:

		Tweede object		
		Nominaal	Prepositioneel	
Eerste object	Nominaal	A iemand iets -	B aan / tegen iemand iets –	zeggen / *spreken
	Prepositioneel	C iemand over iets -	D met iemand over iets -	*zeggen / spreken

Tabel 5: Zeggen vs. spreken.

4.3. BEPERKTE DISTRIBUTIE

Predicaten kunnen een veel geringere bezetting hebben, zo zijn er heel wat predicaten met maar één constructietype met twee objecten. Om binnen de groep van communicatiewerkwoorden te blijven: voor elk van de velden in de tabel kunnen we predicaten aanwijzen die zich tot dat type beperken.

		Tweede object	
		Nominaal	Prepositioneel
Eerste object	Nominaal	A <i>iemand iets toeroepen, -snauwen, fluisteren, ...</i>	B <i>met iemand iets bespreken, doorpraten; (een verzoek/vraag) tot iemand richten; ...</i>
	Prepositioneel	C <i>iemand over iets inlichten, iemand aan iets herinneren, ...</i>	D <i>met iemand over iets corresponderen, babbelen, keuvelen; tegen iemand van iets gewagen, ...</i>

Tabel 6: Communicatiewerkwoorden met beperkte distributie.

4.4. DISTRIBUTIE-UITBREIDING

Een werkwoord dat vroeger ook enkel in hoek D zat, is *communiceren*: je kon *met iemand over iets communiceren*. De jongste decennia is de valentie van dit werkwoord echter uitgebreid, en is het geëvolueerd tot een transitief werkwoord dat ook datieve toepassingen gekregen heeft (iemand iets *communiceren*). Op die manier kunnen binnen het constructievierkant allerlei verschuivingen plaatsvinden.

- (34) a Over die kwestie heeft de aartsbisschop met de bevolking slecht gecommuniceerd. (D)

- b We zoeken daarbij ook naar de gepaste kanalen om deze informatie te communiceren naar de verschillende kwetsbare groepen in Gent. <www.metweiniggeld.be/> (B)
- c Wij zullen u de nieuwe rentevoet trouwens nog via een brief communiceren. (KBC, Bericht aan de cliënten, 03/06/2003) (A)

5. SLOTBESCHOUWING

Een onvooringenomen benadering van prepositionele objecten, waarbij de restrictieve definitie van ‘voorzetselvoorwerp’ wordt verlaten, leert ons minstens twee dingen. Ten eerste, binnen de semantische categorieën van communicatieve en psychologische werkwoorden staan de vier mathematisch mogelijke constructietypes met dubbel object (NP NP, NP PP, PP NP, PP PP) ook daadwerkelijk ter beschikking, zij het met wisselende verdeling over telkens andere groepen van predicaten; het onderzoek naar die distributie moet eigenlijk nog beginnen. Ten tweede, de semantisch gemotiveerde diversificatie van voorzetselobjecten ent zich op een hiërarchische onderverdeling, die op haar beurt in vormelijke kenmerken tot uiting komt: met name volgorde, en misschien het P-criterium weglaatbaarheid lijken, goede kandidaat-criteria. Voor het bepalen van de invloed van andere factoren, zoals o.a. informatiegeleding, lengte, al of niet animaatheid, is verder onderzoek nodig.

Met deze twee conclusies staan we heel dicht bij de benadering en eerste resultaten die De Schutter voorstelde in (1974), en voor de volgorde uitwerkte in (1976). Het bevreedende is dat in die tussentijd met het beschrijvingsmodel en de hypothesen van De Schutter in de uitgebreide literatuur over syntaxis en semantiek van het Nederlands nauwelijks iets is gedaan – met Beeken (1993) als zeldzame uitzondering. Zoveel jaar na dato denken we met de hier gepresenteerde resultaten en verklaringen een kader en een aantal werkhypothesen te hebben aangegeven waarop nu gericht uitgebreider corpusonderzoek kan worden losgelaten.

Literatuurlijst

- Beeken, J.** (1993). *Spiegelstructuur en variabiliteit*. (B.I.C.N., Studies op het gebied van de Nederlandse taalkunde 1) Leuven: Peeters.
- Broekhuis, H.** (2004). ‘Het voorzetselvoorwerp.’ *Nederlandse Taalkunde* 9: 97-131.
- Collema, T.** (2006). *De datiefalternantie in het Nederlands. Een constructioneel en corpusgebaseerd onderzoek*. Proefschrift Ugent. Online op <<http://users.ugent.be/~tcollema/Publications%20&%20Presentations.html>> [8 november 2011]

- Colleman, T. & Delorge, M** (2010). 'Inhoudsobjecten, partnerobjecten en de *dubbelvoorzetselobject-constructie*.' In De Caluwe, J. & Van Keymeulen, J. (red.), *Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent*. Gent: Academia Press, p. 111-126.
- De Schutter, G.** (1974). *De Nederlandse zin. Poging tot beschrijving van zijn structuur*. Brugge: De Tempel.
- De Schutter, G.** (1976). 'De bouw van de Nederlandse zin. Beschrijving en voorstel tot beregeling.' *Verlagen en mededelingen KANTL*, 86/2: 165-282.
- De Schutter, G. & Van Hauwermeiren, P.** (1983). *De structuur van het Nederlands. Taalbeschouwelijke grammatica*. Malle: de Sikkel.
- Dik, S.C.** (1981). *Functional Grammar*. Dordrecht/Cinnaminson: Foris.
- Dryer, M.S.** (1986). 'Primary Objects, Secondary Objects and Antidative.' *Language*, 62: 808-845.
- Duinhoven, A.M.** (1989). 'Het voorzetselvoorwerp. Een zinspatroon in wording.' *De Nieuwe Taalgids*, 82: 40-55.
- Goldberg, A.E.** (1995). *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Grondelaers, S., Deygers, K., Van Aken, H., Van den Heede, V. & Speelman, D.** (2000). 'Het CONDIV-corpus geschreven Nederlands.' *Nederlandse Taalkunde*, 5: 356-363.
- Haeseryn, W., Romijn, K., Geerts, G., de Rooij, J. & van den Toorn, M.C.** (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Tweede, geheel herziene druk. Groningen/Deurne: Martinus Nijhoff/Wolters Plantyn. (= ANS2)
- Klooster, W.** (2001). *Grammatica van het hedendaags Nederlands*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Michaelis, L.** (2005). 'Entity and Event Coercion in a Symbolic Theory of Syntax.' In Oestman, J.-O. & Fried, M. (eds.), *Construction Grammar(s): Cognitive Grounding and Theoretical Extensions*. Amsterdam: Benjamins, p. 45-87.
- Paardekooper, P.C.** z.j. [1986]. *Beknopte ABN-Syntaxis*. Eindhoven: eigen beheer.
- Pustejovsky, J.** (1995). *The Generative Lexicon*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Schermer-Vermeer, I.** (2006). 'Worstelen met het voorzetselvoorwerp.' *Nederlandse Taalkunde*, 11: 146-167.
- Siewierska, A.** (1998). 'Languages with and without objects: the FG perspective.' *Languages in Contrast*, 1: 173-190.
- Van der Horst, J.M.** (2008). *Geschiedenis van de Nederlandse syntaxis*. 2 dln. Leuven: Peeters.
- Vandeweghe, W.** (2011). 'Het voorzetselvoorwerp en de hiërarchie der objecten.' *Nederlandse Taalkunde*, 16: 88-101.
- Vandeweghe, W. & Devos, M.** (2003). 'Relationele subtypes bij voorzetselobjecten.' *Leuvense Bijdragen*, 92: 103-114.
- Verhagen, A.** (2003). 'Hoe het Nederlands zich een eigen weg baant. Vergelijkende en historische observaties vanuit een constructie-perspectief.' *Nederlandse Taalkunde*, 8: 328-346.